หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาเขตบริการของศูนย์บริการสาธารณสุขของกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ทราบถึงการให้บริการสาธารณสุข และการไปใช้บริการทางการแพทย์ของประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ งานวิจัย จากที่ต่าง ๆ รวมทั้งการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ดังมีขั้นตอนในการดำเนินงาน ดังนี้

1. การรวบรวมและศึกษาข้อมูล
2. การกำหนดประชากรวิจัย
3. การสร้างแบบสอบถาม
4. การสุ่มตัวอย่าง
5. การเก็บรวบรวมข้อมูล
6. การจัดกระทำกับข้อมูล
7. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

1. <u>การรวบรวมและศึกษาข้อมูล</u>

ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ประเภท คือ

1.1 <u>ข้อมูลปฐมภูมิ</u> ได้แก่ข้อมูลที่ทำการรวบรวมจาก

1.1.1 การสัมภาษณ์ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานของ ศบส. ของกรุงเทพมหานครและงานด้านสาธารณสุข

1.1.2 การสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการและผู้ไม่ใช้บริการจาก ศบส. โดยใช้แบบสอบถาม

1.2 <u>ข้อมูลทุติยภูมิ</u> เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมจาก

1.2.1 สมุดบันทึกประจำวันหรือจากบัตรทะเบียนประวัติคนไข้ของ ศบส.

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

1.2.2 การศึกษาข้อมูล ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการทางการแพทย์จากหนังสือ งานวิจัย สาขาต่าง ๆ และบทความต่าง ๆ จากหน่วยงานหลาย ๆ หน่วยงาน เช่น จากกองการพยาบาล สำนักอนามัย สำนักการแพทย์ สำนักนโยบายและแผน กองผังเมือง สำนักงานปลัดกรุงเทพมหานคร กรุงเทพมหานคร จากกองวิชาการ กรมการแพทย์ กองสถิติสาธารณสุข กองประกอบโรคศิลป์ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข และจากหอสมุดต่าง ๆ เป็นต้น

2. การกำหนดประชากรวิจัย

ประชากรวิจัยสำหรับงานวิจัยนี้ จะเป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร มีอายุไม่ต่ำกว่า 15 ปี เพราะสามารถให้ข้อมูลต่าง ๆ ได้อย่างครบถ้วน ผู้ที่ตอบแบบสอบถามจะต้องเป็นผู้ที่มีความเต็มใจ และสมัครใจที่จะตอบแบบสอบถามในครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ

2.1 กลุ่มผู้ใช้บริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข ของกรุงเทพมหานครที่มาใช้บริการตรวจรักษาโรคทั่วไป

2.2 กลุ่มผู้ไม่ใช้บริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข ของกรุงเทพมหานคร

3. การสร้างแบบสอบถาม

การสร้างแบบสอบถามได้ดำเนินการ ดังนี้

3.1 สร้างแบบสอบถาม โดยอาศัยแนวทางจากวัตถุประสงค์ของงานวิจัย เอกสารงานวิจัยต่าง ๆ การสังเกต ตลอดจนคำแนะนำจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แบบสอบถามจำนวน 2 ชุด สำหรับสัมภาษณ์ประชากรวิจัย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ใช้บริการและกลุ่มผู้ไม่ใช้บริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข ของกรุงเทพมหานคร

3.2 ทำการทดสอบ (Pretest) แบบสอบถามทั้ง 2 ชุด โดยการสัมภาษณ์ประชากรวิจัย 2 กลุ่ม คือ ผู้ใช้บริการ และผู้ไม่ใช้บริการจาก ศบส. ที่ไม่ใช่ประชากรวิจัยกลุ่มเดียวกับที่จะทำการสัมภาษณ์จริง จำนวนกลุ่มละ 10 ตัวอย่าง

3.3 ทำการแก้ไขแบบสอบถามให้สมบูรณ์ขึ้น ภายหลังจากทำการทดสอบแบบสอบถามแล้ว

3.4 แบบสอบถามทั้ง 2 ชุด แบ่งออกได้เป็น 2 ตอน (ดูรายละเอียดจากภาคผนวก ก) ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ-สังคม ของกลุ่มผู้ใช้บริการ และกลุ่มผู้ไม่ใช้บริการจาก ศูนย์บริการสาธารณสุข คือ

1. เพศ
2. อายุ
3. สถานภาพสมรส
4. จำนวนสมาชิกในครอบครัว
5. การศึกษา
6. อาชีพ
7. รายได้ต่อเดือน
8. รายได้ต่อเดือนของหัวหน้าครอบครัว

ตอนที่ 2 คำถามแบ่งออกเป็น 2 ชุด คือ

1. แบบสอบถามผู้ใช้บริการจาก ศบส. มีคำถามเกี่ยวกับการมาใช้บริการ วิธีที่ใช้ในการเดินทาง ระยะเวลาที่ใช้ในการเดินทาง เหตุผลในการมาใช้บริการจาก ศบส. รวมทั้งสถานพยาบาลในกรณีที่ไม่ได้มาใช้บริการจาก ศบส. และเหตุผลในการไปใช้บริการ

2. แบบสอบถามผู้ไม่ใช้บริการจาก ศบส. มีคำถามเกี่ยวกับเหตุผลในการไม่ไปใช้บริการจาก ศบส. และสถานพยาบาลที่ไปใช้บริการเป็นประจำ รวมทั้งเหตุผลในการไปใช้บริการ

4. การสุ่มตัวอย่าง

สำหรับงานวิจัยนี้ การสุ่มตัวอย่างจะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ

4.1 เป็นการสุ่มตัวอย่าง ที่อยู่ของผู้ใช้บริการที่มาใช้บริการตั้งแต่ วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ.2530 ถึงวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2532 ตั้งแต่เวลา 8.30-16.30 น. จากสมุดบันทึกประจำวันของศูนย์ที่เรียกว่า รบ.14 หรือจากบัตรทะเบียนประวัติคนไข้ (OPD card) อย่างมี

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ระบบ (Systematic Random Sampling) โดยเก็บทุก ๆ อันดับที่ 10 ของบัตร จำนวน ศูนย์ละ 300 ราย จำนวน 56 ศูนย์ รวม 16,800 ราย สิ่งที่จดบันทึก ได้แก่ บ้านเลขที่ ซอย ถนน แขวง เขต

4.2 สุ่มตัวอย่างประชากรวิจัย 2 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้ใช้บริการ และกลุ่มผู้ไม่ใช้บริการ จากศูนย์บริการสาธารณสุข โดยในการเลือกกลุ่มตัวอย่างจะเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidential Random Sampling) เพื่อทำการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 600 ชุด ดังนี้

4.2.1 สัมภาษณ์ผู้ใช้บริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข ที่อยู่ในความรับผิดชอบของอนามัยภาค 4 คือ ในพื้นที่เขตดุสิต พญาไท และบางเขน (พื้นที่ก่อนทำการปรับเขตใหม่ เมื่อปี พ.ศ.2532) เพราะเป็นพื้นที่ที่มีสถานพยาบาลประเภทอื่นเป็นจำนวนมาก ทั้งสถานพยาบาลของรัฐและเอกชน ทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ สามารถเลือกใช้บริการทางการแพทย์ได้ตามต้องการและอย่างเสรี จำนวน 10 ศูนย์ ศูนย์ละ 30 คน รวม 300 คน จากผู้ป่วยที่ไปใช้บริการตรวจรักษาโรคทั่วไปที่มีการเปิดให้บริการเฉพาะในช่วงเช้า ตั้งแต่เวลา 8.30 - 12.00 น. โดยมีรายชื่อ ศบส. ที่ทำการออกแบบสอบถาม คือ ศูนย์ 2 สมาคมสตรีไทย

ศูนย์ 3 บางซื่อ

ศูนย์ 6 สโมสรวัฒนธรรมหญิง

ศูนย์ 11 ประดิพัทธ์

ศูนย์ 17 ประชานิเวศน์

ศูนย์ 19 วงศ์สว่าง

ศูนย์ 24 บางเขน

ศูนย์ 38 จิ๊ด-ทองคำ บำเพ็ญ

ศูนย์ 51 วัดไผ่ตัน

ศูนย์ 53 ทุ่งสองห้อง

4.2.2 สัมภาษณ์ผู้ไม่ใช้บริการ จากศูนย์บริการสาธารณสุข จำนวน 300 คน โดยไปสัมภาษณ์ตามสถานพยาบาลต่าง ๆ สถานที่ทำงาน สถานศึกษา และแหล่งชุมชนที่อยู่ในเขตอนามัยภาค 4 คือ ในพื้นที่ เขตดุสิต พญาไท และบางเขน ตั้งแต่เวลา 8.30 - 16.00 น. ของวันจันทร์-ศุกร์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

I17809704

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย มีขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

5.1 ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลที่อยู่ของผู้ใช้บริการ จากสมุดบันทึกประจำวัน หรือจากบัตรทะเบียนประวัติคนไข้ของศูนย์บริการสาธารณสุข ทั้ง 56 ศูนย์ ศูนย์ละ 300 ราย รวม 16,800 ราย โดยเริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่วันที่ 1 สิงหาคม - 31 ตุลาคม พ.ศ. 2532 เฉพาะวันจันทร์-ศุกร์ ระหว่างเวลา 8.30 - 16.30 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาเปิดดำเนินงานของศูนย์ การเก็บรวบรวมข้อมูลในส่วนนี้ผู้วิจัยทำงานร่วมกับผู้ช่วยวิจัย 2 คน รวม 3 คน

5.2 ทำการสัมภาษณ์ประชากรวิจัย 2 กลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามที่จัดเตรียมไว้ และเริ่มทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม - 31 พฤศจิกายน พ.ศ.2532 เฉพาะวันจันทร์ - ศุกร์ โดยทำการสัมภาษณ์ผู้ใช้บริการจาก ศบส. จำนวน 10 ศูนย์ ศูนย์ละ 30 คน รวม 300 คน ระหว่างเวลา 8.30 - 12.00 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปิดให้บริการตรวจรักษาโรคทั่วไป โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยจำนวน 2 คน รวม 3 คน และทำการสัมภาษณ์ผู้ไม่ใช้บริการจาก ศบส. จำนวน 300 คน ระหว่างเวลา 8.30 - 16.00 น. โดยผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย 5 คน รวม 6 คน

6. การจัดกระทำกับข้อมูล

หลังจากเก็บรวมรวมข้อมูลได้ครบถ้วนแล้ว ผู้วิจัยได้จัดการกับข้อมูลเพื่อให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ตามขั้นตอนดังนี้

6.1 ศึกษาเขตบริการของ ศบส. ที่เป็นจริง กับเขตรับผิดชอบของ ศบส.ที่ กรุงเทพมหานครกำหนด มีขั้นตอนดังนี้

6.1.1 ทำแผนที่เขตบริการของ ศบส. ที่กรุงเทพมหานครกำหนด โดยการสอบถามและรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่ของกองพยาบาลสาธารณสุข และจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ในการทำแผนที่เขตบริการของ ศบส. จะแยกแสดงให้เห็นตามพื้นที่รับผิดชอบของอนามัยภาค เพื่อสะดวกในการพิจารณาเปรียบเทียบกับเขตบริการที่เป็นจริง

6.1.2 ในการศึกษาเรื่องเขตบริการของ ศบส. ที่เป็นจริง สามารถพิจารณาเขตบริการได้ใน 2 ลักษณะ คือ

6.1.2.1 การศึกษาเขตบริการทางการแพทย์ โดยการพิจารณาเปรียบเทียบกับเขตบริการของสินค้า ตามแนวความคิดจากทฤษฎีแหล่งกลาง ที่กล่าวว่า แหล่งกลางแต่ละแห่งจะมีพื้นที่ตลาด และพื้นที่ตลาดนี้สามารถวัดได้จาก ระยะการเดินทางที่ไกลที่สุดจากแหล่งกลางที่ลูกค้าพอใจจะเดินทางมาซื้อสินค้าหรือใช้บริการ

6.1.2.2 การศึกษาเขตบริการ โดยการหาระยะทางเฉลี่ยที่ใช้ในการเดินทางมารับบริการทางการแพทย์

ในที่นี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาเขตบริการของ ศบส. ที่เป็นจริงโดยการพิจารณาจากระยะทางเฉลี่ย ที่คำนวนได้จากเส้นเชื่อมต่อจากแนวต้นทาง คือที่พักอาศัยกับศูนย์บริการสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง เพราะจะทำให้ทราบระยะทางที่เป็นจริง ที่ผู้ใช้บริการส่วนใหญ่เดินทางมาใช้บริการทางการแพทย์ แต่ถ้านำระยะการเดินทางที่ไกลที่สุด มาใช้พิจารณาจะทำให้เขตบริการที่ได้มามีความคลาดเคลื่อน ในระยะทางไกลที่สุดอาจมีผู้ใช้บริการมาใช้บริการเพียงคนเดียว ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริงการเดินทางมาใช้บริการทางการแพทย์ จะมีการข้ามเขตบริการเนื่องจากความมีอิสระในการเลือกใช้บริการ

6.1.3 นำข้อมูลส่วนที่เป็นที่อยู่ของผู้ใช้บริการที่ได้จากสมุดบันทึกประจำวันหรือจากบัตรทะเบียนประวัติคนไข้ มาทำแผนที่เขตบริการที่เป็นจริงของ ศบส. แยกตามพื้นที่รับผิดชอบของอนามัยภาค เพื่อความสะดวกในการศึกษาเปรียบเทียบกับเขตรับผิดชอบของ ศบส. ที่กรุงเทพมหานครกำหนด โดยการลงจุดในแผนที่ตามตำแหน่งที่อยู่ของผู้ใช้บริการ ลากเส้นจากตำแหน่งที่อยู่ของผู้ใช้บริการไปยัง ศบส. เพื่อแสดงทิศทางในการเดินทางมาใช้บริการ และหาระยะทางเฉลี่ยในการเดินทางมาใช้บริการจาก ศบส. แต่ละแห่งโดยการคำนวนจากเส้นเชื่อมต่อจากแนวต้นทางกับศูนย์บริการสาธารณสุขที่เกี่ยวข้อง ทำให้ทราบเขตบริการของ ศบส. ที่เป็นจริงจากระยะการเดินทางเฉลี่ย จะได้เขตบริการที่เป็นรัศมีวงกลม เพื่อนำไปพิจารณาเปรียบเทียบกับเขตบริการที่ กทม. กำหนด

6.1.4 ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ การออกภาคสนาม และงานวิจัยต่าง ๆ สามารถนำมาใช้อธิบายให้เห็นถึง สาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างระหว่างเขตบริการทั้งสองได้ คือ ความแตกต่างของเขตบริการที่เป็นจริงกับเขตบริการที่กรุงเทพมหานครกำหนด

6.2 ศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของ ผู้ใช้บริการและผู้ไม่ใช้บริการจาก ศบส.

นำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบสอบถามในตอนที่ 1 ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพสมรส การศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว และรายได้ของหัวหน้าครอบครัว มาแจงค่าคะแนนความถี่ แล้วนำมาคำนวณหาค่าร้อยละของตัวแปรแต่ละตัว เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของผู้ใช้บริการและผู้ไม่ใช้บริการจาก ศบส. ว่ามีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร

6.3 ศึกษาและเปรียบเทียบสาเหตุของการใช้บริการ และสาเหตุของการไม่ใช้บริการจาก ศบส.

นำข้อมูลที่ได้จากการออกแบบสอบถามในตอนที่ 2 ซึ่งเป็นข้อมูลที่แสดงเหตุผลของผู้ใช้บริการทางการแพทย์ในการมาใช้หรือไม่ใช้บริการจาก ศบส. ของ กทม. มาแจงค่าคะแนนความถี่ แล้วนำมาคำนวณหาค่าร้อยละ ทำให้ทราบว่าตัวแปรใดสำคัญที่สุด ในการที่ทำให้ผู้ใช้บริการทางการแพทย์มาใช้บริการ หรือไม่มาใช้บริการจากศูนย์บริการสาธารณสุข

6.4 เพื่อปรับปรุงเขตบริการที่เป็นจริงให้สอดคล้องกับเชิงทฤษฎี

ข้อมูลที่อยู่ของผู้ใช้บริการที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก ศบส. จำนวน 10 ศูนย์ในเขตอนามัยภาค 4 ศูนย์ละ 10 ตัวอย่าง จะนำมาใช้เป็นตัวอย่างในการเสนอแนะวิธีกำหนดเขตบริการที่เหมาะสมกับการมาใช้บริการของประชาชน โดยใช้วิธีวงรีความเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviational Ellipse) (ดูรายละเอียดจากภาคผนวก ข) ซึ่งสร้างจากข้อมูล x, y โคออดิเนต แสดงที่ตั้งของศูนย์บริการสาธารณสุข และที่อยู่ของผู้ใช้บริการ

7. การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่ได้จากการออกแบบสอบถามผู้ใช้บริการ และผู้ไม่ใช้บริการ จะนำข้อมูลที่ได้มาหาค่าคะแนนความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) เพื่ออธิบายความแตกต่างในด้านเศรษฐกิจ สังคม และเหตุผลในการมาใช้บริการและการไม่มาใช้บริการ

จาก ศบส. และใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ภาษาเบสิค (BASIC) ช่วยในการคำนวณหาค่า จุดเฉลี่ย (MEAN CENTRE) ค่าความยาวของแกน X, Y ค่ามุมที่ใช้ในการทำวงรี (ดูรายละเอียดจากภาคผนวก ข) เพื่อศึกษาเขตบริการโดยใช้วงรีความเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย